

Prvi deo

...

KOB

Lepe devojke

„ČERKA NAM IZGLEDA kao seljanka iz južne Kine sa tim crvenim obrazima“, žalio se moj otac, namerno ignorišući supu pred sobom. „Zar ne možeš da učiniš nešto u vezi s njima?“

Mama zuri u tatu, ali šta da kaže? Lice mi je dovoljno lepo – neki bi čak rekli očaravajuće – ali nije tako blještavo kao biser po kome sam dobila ime. Lako pocrvenim. Osim toga, obrazi mi love sunce. Kada sam napunila pet godina, majka je počela da mi trlja bisernu kremu u lice i ruke, kao i da stavlja mlevene bisere u jutarnji džuk – kašu od pirinča – u nadi da će belo jezgro da prodre do moje kože. Nije uspelo. Sada mi obrazi gore – baš ono što moj otac mrzi. Tonem u stolici. Uvek se srozam kada sam blizu njega, ali još više padnem u onim prilikama kada tata skrene pogled sa moje sestre kako bi me pogledao. Viša sam od njega, čega se gnuša. Živimo u Šangaju, gde najviša kola, najviši zid ili najviša zgrada šalju jasnu i nepokolebljivu poruku da je vlasnik osoba od velikog značaja. Ja nisam osoba od značaja.

„Misli da je pametna“, nastavlja otac. On nosi odelo u zapadnjačkom stilu koje je dobro skrojeno. Ima svega par sedih u kosi. Bio je uznemiren u poslednje vreme, ali večeras mu je raspoloženje mračnije nego obično. Možda njegov omiljeni konj nije pobedio ili ga kocka nije poslužila. „Ali jedno nije, nije mudra.“

To je još jedna od standardnih kritika mog oca koju je uzeo od Konfučija koji je pisao: „Obrazovana žena je bezvredna žena.“ Ljudi me zovu knjiškim moljcem, što se čak ni 1937. ne

smatra dobrim. Ali ma koliko da sam pametna, ne znam kako da se zaštitim od reči svog oca.

Većina porodica jede za okruglim trpezarijskim stolom bez ikakvih oštarih ivica, kako bi uvek bile celovite i povezane. Mi imamo kvadratni sto od tikovine i uvek sedimo na istim mestima: otac pored Mej sa jedne strane stola, majka tačno naspram nje kako bi podjednako mogli da dele sestru. Svaki obrok – dan za danom, godina za godinom –podsetnik je da ja nisam miljenica i da to nikada neću biti.

Dok otac nastavlja da mi kljuca po manama, isključujem ga iz misli i pretvaram se da me zanima naša trpezarija. Na zidu spojenom sa kuhinjom obično vise četiri svitka koji prikazuju četiri godišnja doba. Večeras ih nema, pa su ostale senke obrisa na zidovima. To nisu jedine stvari koje nedostaju. Nekada smo imali ventilator na plafonu, ali prošle godine je tata smislio da je raskošnije imati sluge koje će da nas hlade dok obedujemo. Nisu tu ove noći i soba je sparna. Obično sobu osvetljavaju art-deko luster i odgovarajući zidni svećnjaci sa graviranim, žuto i ružičasto zasenčenim staklom. Ni njih nema. Ne razmišljam puno o ovome; pretpostavljam da su svici sklonjeni kako se njihove svilenkaste ivice ne bi uvile usled vlage, da je tata dao slugama slobodno veče da proslave venčanje ili rođendan sa porodicama, a da su svetiljke privremeno skinute radi čišćenja.

Kuvar – koji nema ni supruge, ni dece – sklanja naše činije za supu i donosi jela od škampa sa vodenim kestenom, svinjetinu dinstanu u soja sosu sa sušenim povrćem i izdancima bambusa, kuvanu jegulju, jelo od povrća „osam-bлага“ i pirinač, ali vrućina je „progutala“ moju glad. Radije bih otpila par gutljaja rashlađenog kiselog soka od šljive, pojela hladnu, nanom začinjenu slatku čorbu od boranije ili slatku supu od badema.

Kada je mama rekla: „Korpar je danas naplatio previše za popravku“, opuštam se. Ako mi je otac predvidljiv kada je reč o kritici na moj račun, onda je podjednako predvidljivo da će mama izrecitovati svoje dnevne nedaće. Izgleda elegantno, kao i uvek. Igle od ćilibara savršeno drže punđu na potiljku na mestu. Njena haljina, čeongsam napravljen od ponoćno plave svile sa poludugim rukavima, stručno je skrojena da odgovara njenim godinama i statusu. Narukvica izrezana od jednog jedinog

komada žada joj visi na zglobu. Tup zvuk koji stvara kada udari o ivicu stola je utešan i poznat. Ima povezana stopala, a i ponešto od njenog ponašanja je zastarelo. Ispituje naše snove, procenjuje značenje prisustva vode, cipela ili zuba kao dobra ili loša znamenja. Veruje u astrologiju i krivi ili hvali Mej i mene za ovo ili ono, jer je Mej rođena u godini Ovce, a ja u godini Zmaja.

Mama ima srećan život. Njen dogovoreni brak sa našim ocem izgleda relativno mirno. Ujutro čita budističke sutre, ide rikšom da poseti prijateljice u vreme ručka, igra ma-džong do kasno u toku dana i saoseća sa ženama sličnog statusa po pitanjima poput vremena, nemara slugu i neefikasnosti najnovijih lekova za njihova štucanja, giht ili hemoroide. Nema oko čega da besni, ali njena pritajena gorčina i stalna briga se ulivaju u svaku priču koju nam govori. „Nema srećnog kraja”, često govori. Ipak, ona je lepa, a njen krhki hod je nežan poput njijahna mladog bambusa na prolećnom povetarcu.

„Lenji sluga pored nas je bio aljkav sa noćnom posudom porodice Tso i zasmrdeo je celu ulicu njihovom noćnom nuždom”, rekla je mama. „A kuvar!” Dozvolila je sebi blago siktanje zbog neodobravanja. „Kuvar nam je poslužio tako stare škampe da sam od samog mirisa izgubila apetit.“

Ne protivurećimo joj, ali miris koji nas guši ne potiče od prosute noćne nužde ili dan starih škampa, već od nje. Pošto nema naših slugu da drže vazduh u pokretu u prostoriji, miris koji se širi od krvi i gnoja koji probijaju kroz zavoje obmotane oko maminih stopala kako bi ih držala u njihovom sićušnom obliku mi se lepi za ždrelo.

Mama je i dalje punila vazduh svojim nedaćama kada je tata prekida. „Vi, devojke, ne možete da izađete večeras. Moram da razgovaram sa vama.“

Obraća se Mej, koja ga gleda i osmehuje se na taj njen očaravajući način. Mi nismo loše devojke, ali imamo planove za večeras, a da nam tata drži predavanja o tome koliko vode traćimo u našim kupatilima ili zbog činjenice da ne pojedemo svako zrno pirinča u činijama nije deo njih. Obično tata na osmeh Mej uzvraća osmehom i zaboravlja svoje brige, ali je sada trepnuo par puta i skrenuo crne oči ka meni. Ponovo tonem u stolicu. Ponekad pomislim da je ovo jedini stvarni oblik poštovanja

s moje strane kao ćerke, da učinim sebe manjom pred ocem. Smatram sebe savremenom šangajskom devojkom. Ne želim da verujem u sve te priče o pokoravanju, pokoravanju, pokoravanju kojem su učili devojke u prošlosti. Ali, istina je da smo Mej – ma koliko da je obožavaju – i ja samo devojke. Niko neće produžiti ime porodice i niko neće odavati počast našim roditeljima kao precima kada za to dođe vreme. Sestra i ja smo kraj Čin porodice. Kada smo bile male, to što nemamo vrednosti je značilo da su nam roditelji bili slabo zainteresovani da nas kontrolišu. Nismo bile vredne ni brige, ni truda. Kasnije, desilo se nešto čudno: moji roditelji su se zaljubili – potpunom, ošamućenom ljubavlju – u svoju mlađu ćerku. To nam je dozvoljavalo da zadržimo izvesnu slobodu, s tim što je razmaženost moje sestre često ignorisana, kao i naše, ponekad očito, ignorisanje toga da treba da ukažemo poštovanje i obavljamo svoje dužnosti. Ono što bi drugi nazvali nepristojnim i bez poštovanja mi zovemo savremenim i slobodnim.

„Ne vrediš ni bakarnog novčića”, kaže mi tata oštrim tonom. „Ne znam kako ću ikada ...“

„Oh, tata, prestani da kinjiš Biser. Srećan si što imaš takvu ćerku. Ja sam još srećnija što je imam kao sestru.“

Svi se okrećemo ka Mej. Kada je ona u sobi, ne možeš a da je ne gledaš. Svi je vole – naši roditelji, mladići koji voze rikše i rade za mog oca, misionari koji su nas učili u školi, umetnici, revolucionari i stranci koje smo upoznali u proteklih nekoliko godina.

„Zar me nećeš pitati šta sam radila danas?“ pitala je Mej. Zahtev joj je bilo lak i živahan kao krilo ptice u letu.

I time ja nestajem iz vidokrugom roditelja. Ja sam starija sestra, ali se Mej na mnogo načina brine o meni.

„Otišla sam da pogledam film u Metropolu, a potom u Džofri Aveniju da kupim cipele”, nastavila je. „Odatle nije bilo daleko do prodavnice gospođe Garnet koja se nalazi u hotelu Kethej, gde sam htela da podignem novu haljinu.“ Dopustila je da joj se dah prigovora ušunja u glas. „Rekla je da mi je neće dati dok ne odeš da je posetiš.“

„Devojci ne treba nova haljina svake nedelje”, rekla je mama nežno. „Mogla bi da budeš više kao tvoja sestra u tom pogledu.

Zmaju nisu potrebni volani, čipka i mašne. Biser je suviše praktična za te stvari.“

„Tata to može da priušti“, uzvratila je Mej.

Moj otac je stegao vilicu. Da li je zbog nečeg što je Mej rekla ili se sprema da me ponovo kritikuje? Otvara usta da kaže nešto, ali ga sestra prekida.

„U sedmom smo mesecu, a vrelina je već nepodnošljiva. Tata, kada ćeš nas poslati u Kuling? Ne želiš da se mama i ja razbolimo, zar ne? Leto donosi takve nelagode gradu, a mi smo uvek srećnije u planinama u ovo doba godine.“

Mej me je taktično izostavila iz pitanja. Radije sam samo zamisao. Ali svo to njeno ćaskanje zapravo je samo način da odvuče pažnju našim roditeljima.

Sestra je ulovila moj pogled, klimnula glavom skoro neprijetno i brzo ustala. „Hajde, Biseru. Idemo da se spremamo.“

Odgurnula sam stolicu, srećna što sam spasena od očevog neodobravanja.

„Ne!“ Tata je tresnuo pesnicom o sto. Sudovi su zazveketali. Mama se stresla od iznenađenja. Ja sam se sledila u mestu. Ljudi u našoj ulici se dive mom ocu zbog pronicljivosti u poslu. Živeo je san svakog rođenog Šangajca, kao i svakog ko je došao u Šangaj – onih stranaca koji su došli ovde iz sveta da nađu svoju sreću. Počeo je ni od čega i pretvorio i sebe i porodicu u nekog i nešto. Pre mog rođenja vodio je posao sa rikšama u Kantonu, ne kao vlasnik, već kao podugovarač, koji je iznajmljivao rikše za sedamdeset centi po danu, a potom ih izdavao manjem podugovaraču za devedeset centi po danu, pre nego što su iznajmljivane onima što vuku rikše za dolar po danu. Nakon što je zaradio dovoljno novca, preselio nas je u Šangaj i otvorio svoj posao sa rikšama. „Bolje prilike“, on – i verovatno milion drugih u gradu – voli da kaže. Tata nam nikada nije rekao kako je postao tako bogat, niti kako je došao do tih prilika, a ja nemam hrabrosti da pitam. Svi se slažu – čak i u porodicama – da je bolje ne raspitivati se o prošlosti, jer svi u Šangaju su došli ovamo ili da pobegnu od nečega, ili zato što nešto kriju.

Mej ništa od toga ne zanima. Gledam je i znam tačno šta želi da kaže: „Ne želim da te slušam kako nam govoriš da ti se ne sviđa naša kosa. Ne želim da čujem da ne želiš da pokazujemo

gole ruke ili previše od nogu. Ne, mi ne želimo da imamo 'prave poslove sa punim radnim vremenom'. Jesi mi otac, ali uz svu buku koju praviš, ti si slab čovek i ne želim da te slušam.“ Umesto toga, samo je nagnula glavu i odozgo pogledala oca na takav način da je ostao nemoćan pred njom. Naučila je ovaj trik tek što je prohodala i usavršavala ga je kako je rasla. Njena lakoća, opuštenost, topi svakoga. Blag osmeh joj je se javlja na usnama. Potapša ga po ramenu, dok mu oči lutaju ka njenim noktima koji su, kao i moji, lakirani u crveno nanošenjem slojeva crvenog cvetnog soka. Dodir – čak i u porodicama – nije tabu, ali svakako nije prihvaćen. Dobra i pristojna porodica se ne ljubi, ne grli, ne tapše u znak pažnje, tako da Mej tačno zna šta radi kada dodiruje našeg oca. Dok je zbunjen i odbojan, ona se okreće i nestaje, a ja žurim za njom. Napravile smo par koraka kada nas je tata pozvao.

„Molim vas, ne idite.“

Mej se, na svoj uobičajen način, samo nasmejala. „Radimo večeras. Ne čekajte nas.“

Pratim je uz stepenice, glasovi roditelja nas prate kao neka neharmonična pesma. Mama nosi melodiju: „Žalim vaše muževe. 'Potrebne su mi cipele.' 'Želim novu haljinu.' 'Hoćeš li nam kupiti karte za operu?'“ Tata dubljim glasom udara bas: „Vratite se ovamo. Molim vas, vratite se. Moram nešto da vam kažem.“ Mej ih ignoriše, a i ja se trudim dok se divim načinu na koji ona zaglušuje uši na njihove reči i upornost. Mi smo različite u tome, kao i u mnogo čemu.

Kad god imate dve sestre – ili braću i sestre, nebitno koliko da ih je – prave se poređenja. Mej i ja smo rođene u Jin Bo selu, ni pola dana hoda od Kantona. Samo sam tri godine starija, ali ne bismo mogle više da se razlikujemo. Ona je zanimljiva; mene kritikuju što sam suviše tmurna. Ona je sićušna i divno popunjena; ja sam visoka i mršava. Mej, koja tek što je završila srednju školu, ne zanima da čita išta osim žute štampe; ja sam dobila diplomu koledža pre pet nedelja.

Moj prvi jezik je bio sejap, dijalekt kojim se govori u četiri okruga provincije Kvantung, gde nam je smešten dom predaka. Imala sam američke i britanske učitelje od pete godine, tako da mi je engleski skoro savršen. Smatram da govorim tečno četiri

jezika – britanski engleski, američki engleski, sejap dijalekt (jedan od mnogih dijalekata Kantona) i vu dijalekt (jedinствена verzija mandarinskog kojim se govori samo u Šangaju). Živim u međunarodnom gradu tako da koristim engleske izraze za kineske gradove i mesta poput Kanton, Čanking i Junan; za naše kineske haljine koristim kantonski izraz čeongsam umesto mandarinskog čipao; kažem prtljažnik umesto gepek; koristim mandarkinski fan gvajce (strani đavoli) i kantonsko lo fan (beli duhovi) naizmenično kada govorim o strancima; a kad govorim o Mej koristim kantonsku reč za mlađu sestru – moj moj – umesto mandarinske – mei mei. Sestra mi nije umešna sa jezicima. Preselili smo se u Šangaj kada je Mej još bila beba i nikada nije naučila sejap više od naziva za određena jela i sastojke. Mej zna samo engleski i vu dijalekt. Ako ostavimo osobenosti dijalekata po strani, mandarinski i kantonski imaju zajedničkog koliko i engleski i nemački – srodni su, ali nerazumljivi onima koji ih ne govore. Zbog toga moji roditelji i ja ponekad koristimo to što Mej ne zna sejap kako bismo je prevarili i zavarali.

Mama je uporna u tvrdnji da Mej i ja ne bismo mogle da promenimo to što smo, čak i ako bismo pokušale. Mej bi trebalo da bude spokojna i zadovoljna kao Ovca u čijoj je godini rođena. Ona je moderna, sklona umetnosti i milosrdna. Ovcu je potreban neko da brine o njoj kako bi uvek bila obezbeđena u pogledu hrane, skloništa i odeće. U isto vreme, Ovca je sklona tome da udavi druge naklonošću. Dobra sreća se smeši Ovcu zbog njene nežne prirode i dobrog srca, ali – i to je jedno veliko „ali“ po maminom mišljenju – Ovca ponekad misli samo na sebe i sopstvenu ugodnost.

Ja imam upornu žudnju Zmaja koja se nikada ne može u potpunosti ostvariti. „Ne postoji mesto kuda ne možeš stići svojim velikim lepršavim stopalima“, govori mi mama često. Međutim, Zmaj, najmoćniji među znakovima, ima i svojih mana. „Zmaj je odan, odgovoran, onaj koji pripitomljava kob“, rekla mi je mama, „ali ti ćeš, Biseru uvek biti sputana isparenjima koja dolaze iz tvojih usta.“

Da li sam ljubomorna na sestru? Kako da budem ljubomorna kada je čak i ja obožavam? Mi delimo Long – Zmaj – kao naše generacijsko ime. Ja sam Biserni Zmaj, a Mej je Divni

Zmaj. Preuzela je zapadnjački način pisanja svog imena, ali u mandarinskom jeziku mei je jedna od reči za lepa, a ona to jeste. Moja dužnost kao njene starije sestre je da je štitim, da se pobrinem da sledi pravi put i popuštam joj zbog dragocenosti njenog postojanja i mesta ljubavi koje ima u našoj porodici. A opet, ponekad se naljutim na nju: na primer, kada je nosila moje omiljene italijanske svilene ružičaste cipele sa visokom potpeticom bez moje dozvole i onda ih je kiša uništila. Ali, evo u čemu je stvar: sestra me voli. Ja sam njena dži-dži – starija sestra. U hijerarhiji kineske porodice ja ću zauvek biti iznad nje, čak i ako me porodica ne voli koliko vole nju.

Dok sam stigla do naše sobe, Mej je već skinula haljinu, ostavljajući je u svijenoj gomili na podu. Zatvorila sam vrata za sobom, ogradila nas u našem svetu lepih-devojakama. Imamo odgovarajuće krevete sa baldahinima od belog lana sa plavim porubom i izvezene cvetovima visterije. Većina spavaćih soba u Šangaju ima poster ili kalendar lepe-devojke, a mi imamo nekoliko. Poziramo kao modeli za umetnike lepih-devojakama i odabrali smo omiljene slike da ih okačimo na zid: Mej na sofi u limeta zelenom svilenom žaketu kako drži „Hatamen“ cigaru u držaču za cigare od slonove kosti; ja umotana u hermelin, kolena svijenih pod bradu, zurim u posmatrača kroz uokviranu kolonadu ispred mitskog jezera i prodajem roze pilule „Dr Vilijams“ za blede ljude (ko je bolji za prodaju tih pilula nego onaj koji ima prirodno ružičast ten?); i nas dve smeštene jedna pored druge u stilskom budoaru, svaka drži po debelu bebu sina – simbol bogatstva i napretka – a prodajemo mleko za bebe u prahu da pokažemo da smo savremene majke koje koriste najbolji savremeni izum za naše savremeno potomstvo.

Prelazim preko sobe i pridružujem se Mej kraj ormana. Ovo je zapravo trenutak kada nam dan počinje. Večeras ćemo pozirati Z.G. Liju, najboljem među umetnicima specijalizovanim za kalendre, postere i reklame sa lepim-devojakama. Većina porodica bi bila užasnuta time što imaju ćerke koje poziraju umetnicima i često ostaju vani cele noći, mada su u početku i naši roditelji bili užasnuti. Ali kada smo počele da zarađujemo, nije im smetalo. Tata je uzeo naše zarade i uložio ih, govoreći

da ćemo kada upoznamo svoje muževe, zaljubimo se i odlučimo da se udamo, otići u dom naših muževa sa našim novcem.

Odabiramo komplementarne čeongsame da pokažemo harmoniju i stil dok šaljemo poruku svežine i lakoće koja obećava da će doneti prolećnu radost svima koji koriste bilo koji proizvod koji prodajemo. Odabrala sam čeongsam od svile boje kajsije sa crvenim porubom. Haljina mi je skrojena tako usko uz telo da je krojač isekao proreze sa strane smelo i visoko kako bih mogla da hodam. Žabice napravljene od istog crvenog poruba pričvršćuju haljinu uz vrat, preko grudi, ispod pazuha i dole duž desne strane. Mej se uliva u čeongsam od bledožute svile sa šarom finih belih cvetova sa crvenim središtem. Porub i žabice su iste tamnocrvene boje kao i moje. Kruti mandarin-ski okovratnik se uzdiže tako visoko da joj dodiruje uši; kratki rukavi naglašavaju vitkost njenih ruku. Dok Mej izvlači obrve u oblik mladog vrbovog lišća – duge, tanke i uglađene – ja stavljam pirinčani puder po licu kako bih sakrila ružičaste obraze. A onda obuvamo crvene cipele sa visokim potpeticama i bojimo usne crveno kako bi nam se slagale.

Nedavno smo odsekle duge kose i stavile trajne. Mej mi sada deli kosu po sredini i zalizuje mi potom lokne iza uva, gde iskaču kao božuri sa crnim drškama. Onda ja češljam njenu kosu, puštam da joj lokne uokvire lice. Dodajemo minduše u vidu suza od ružičastog kristala, prstenje od žada i zlatne narukvice kako bismo upotpunile naš izgled. Oči nam se sreću u ogledalu. Sa postera na zidu višestruke slike nas dve pridružuju se Mej i meni u odrazu. Zadržavamo taj odraz na tren, upijamo to koliko lepo izgledamo.

Imamo dvadeset i jednu i osamnaest godina. Mlade smo, lepe smo i živimo u Parizu Azije.

Pravimo buku dok silazimo niz stepenice, dovikujemo užurbano doviđenja i izlazimo u noć Šangaja. Dom nam je u četvrti Hongkju, preko puta Sučou zaliva. Nismo deo zvaničnog međunarodnog naselja, ali smo dovoljno blizu da verujemo da ćemo biti zaštićeni od mogućih stranih osvajača. Nismo neverovatno bogati, no opet, zar to ne zavisi od poređenja? Držimo se na granici, po britanskim, američkim ili japanskim merilima, ali imamo bogatstvo po kineskim standardima, iako su

neki od naših sunarodnika u gradu bogatiji od mnogih stranaca zajedno. Mi smo kaoteng Huadžen – viši sloj Kineza – koji slede religiju ču'ng jang: obožavamo sve strane stvari, od pretvaranja naših imena u zapadnjačka do ljubavi prema filmovima, slanini i siru. Kao članovi bu-er-č'iao-ja – buržoazije – naša porodica je dovoljno uspešna da naših sedmoro slugu na smenu jede obroke na stepeništu ispred kuće, kako bi oni što vuku rikše i prosjaci znali da oni koji rade za porodicu Čin jedu redovno i imaju siguran krov nad glavom.

Odlazimo do ćoška i cenkamo se sa nekoliko mladića bez košulja i cipela koji vuku rikše dok ne postignemo dobru cenu. Penjemo se unutra i sedamo jedna pored druge.

„Odvezi nas do francuske koncesije”, naređuje Mej.

Mladiću se mišići grće od napora da pokrene rikšu. Uskoro je postigao prijatan hod i zamah rikše mu olakšava pritisak na ramena i leđa. Evo ga, vuče nas kao zver breme, ali sve što osećam jeste sloboda. Tokom dana nosim suncobran kada idem u posetu, kupovinu ili da predajem engleski. Ali noću ne moram da brinem za kožu. Ispravila sam leđa i duboko udahnula. Bacila sam pogled ka Mej. Tako je bezbrižna da nemarno pušta da joj čeongsam leprša na povetarcu i otvori se gore uz butinu. Voli da flertuje i jednostavno ne bi mogla da živi u boljem gradu od Šangaja kako bi koristila svoje veštine, osmeh, divnu kožu, šarmantno ćaskanje.

Prelazimo most preko Sučou zaliva i skrećemo desno, dalje od reke Vangpu i njenih vlažnih mirisa benzina, morske trave, uglja i kanalizacije. Volim Šangaj. Nije kao druga mesta u Kini. Umesto krovova sa repom lastavice i glaziranim crepovima, mi imamo mo t'ien t alou – magične velike zgrade – koje sežu u nebo. Umesto mesečevih kapija, tajanstvenih zastora, prozora od zamršenih letvi i crvenih lakiranih stubova, mi imamo neoklasična zdanja od granita ukrašena sa art-deko predmetima od gvožđa, geometrijskim dizajnom i graviranim staklom. Umesto mladih šuma bambusa koji ukrašavaju potoke i vrba koje spuštaju svoje vitice u jezera, imamo evropske vile sa čistim fasadama, elegantnim balkonima, nizovima čempresa i uredno pokošene travnjake oivičene savršenim lejama cveća. Stari kineski grad još ima hramove i vrtove, ali ostatak Šangaja

kleči pred bogovima trgovine, bogatstva, industrije i greha. Grad ima skladišta gde se roba utovaruje i istovaruje, staze za trke pasa i konja, bezbroj bioskopa i klubove za ples, piće i seks. Šangaj je dom milonera i prosjaka, gangstera i kockara, patriota i revolucionara, umetnika i ratnih profitera, i porodice Čin.

Mladić koji nas vuče, pre nego što je skrenuo na put Penušavog izvora, vozi nas niz uličice dovoljno široke tek za pešake, rikše i kolica opremljenih klupama radi prevoza mušterija. Izlazi na elegantni bulevar, bez straha od ševroleta, dajmlera i isota-franskinija koji predu i jure pored nas. Na jednom od semafora deca koja prose jurišaju u saobraćaj da okruže našu rikšu i vuku nas za odeću. Svaki blok donosi miris smrti i raspadanja, đumbira i pečene patke, francuskog parfema i mirišljavih štapića. Jaki glasovi rođenih Šangajaca, ujednačeno klik-klik abakusa i čangrljanje rikši koje se kotrljaju ulicama su zvukovi u pozadini koji mi govore da je ovo dom.

Na granici između međunarodnog naselja i francuske koncesije mladić koji vuče rikšu zastaje. Plaćamo mu, prelazimo ulicu, zaobilazimo mrtvu bebu koja je ostavljena na pločniku, nalazimo drugog mladića sa rikšom koji ima dozvolu za francusku koncesiju i govorimo mu adresu Z.G. pokraj Avenije Lafajet.

Ovaj je još prljaviji i još više oznojen od prethodnog. Dronjava košulja jedva da krije kosti koje mu se ocrtavaju i na koje se svelo njegovo telo. Oklevao je pre nego što se usudio da uđe u Aveniju Džofri. Ime je francusko, ali je ova središte života za Beloruse. Znaci na ćirilici vise iznad nas. Udišemo miris svežeg peciva i hleba iz ruskih pekara. Već dopiru zvuci muzike i plesa iz klubova. Kako se približavamo stanu Z.G. kraj se ponovo menja. Prolazimo pored staze Radosti u kojoj je smešteno više od 150 bordela. Iz ove ulice se odabiraju mnoge od slavnihi Cvetova Šangaja – najtalentovanijih prostitutki grada – i prikazuju na naslovnim stranama časopisa svake godine.

Vozač rikše nas pušta da izađemo i mi mu plaćamo. Dok se penjemo trošnim stepenicama do trećeg sprata stambene zgrade Z.G., umotavam lokne vrhovima prstiju iza uva, spajam usne kako bih izjednačila ruž i nameštam čeongsam kako

bi moja dijagonalno sečena svila pala savršeno preko kukova. Kada je otvorio vrata, ponovo sam zapanjena time koliko je Z.G. lep: gust busen neukrotive crne kose, vitka građa, velike, okrugle naočare sa metalnim okvirom i snaga u pogledu i držanju koja govori o dugim noćima, umetničkom temperamentu i političkoj vatrenosti. Možda sam ja visoka, ali on je viši. To je jedna od mnogih osobina koje mi se sviđaju kod njega.

„To što nosite je savršeno”, oduševljava se. „Uđite! Uđite!”

Nikada ne znamo šta je tačno planirao za naše poziranje. Mlade žene koje se spremaju da skaču u bazen, igraju mini golf ili nategnu luk kako bi poslale strelu preko neba izuzetno su popularne u poslenje vreme. Biti u kondiciji i zdrav je ideal. Ko je najbolji za podizanje kineskih sinova? Odgovor: žena koja igra tenis, vozi kola, puši cigaru, a i dalje izgleda pristupačno, sofisticirano i poželjno što je više moguće. Hoće li nas Z.G. pitati da se pretvaramo kako se spremamo da odemo na popodnevnu čajanku sa plesom? Ili će sastaviti nešto sasvim fiktivno, tražiti da se presvučemo u iznajmljene kostime? Hoće li Mej biti Mulan, velika ratnica koja je vraćena u život kako bi reklamirala „Papagaj“ vino? Hoće li mene naslikati kao izmišljenu mladu devu Du Liniang iz „Paviljona božura“ kako bih veličala blagodeti „Luks“ toaletnog sapuna?

Vodi nas do scene koju je postavio: prijatno čoš sa tapaciranom stolicom, složeno izrezbaren kineski zaklon i keramički čup, ukrašen šarom beskrajnog čvora, iz kojeg poneki izdanak rascvane šljive daje iluziju svežine spoljašnjeg sveta.

„Danas prodajemo 'Maj dir' cigare“, najavio je Z.G. „Mej, hteo bih da ti budeš u stolici.“ Kada je sela, odmakao se i zurio u nju skoncentrisano. Volim Z.G. zbog nežnosti i obzirnosti koju pokazuje prema mojoj sestri. Ona je ipak mlada, a ono što mi radimo nije nešto što većina dobro odgojenih devojaka radi. „Opuštenije”, upućuje, „kao da si bila napolju cele noći i imaš tajnu koju bi da поделиš sa drugaricom.“

Nakon što je namestio Mej, poziva me da priđem. Stavlja mi ruke na kukove i okreće mi telo sve dok se ne spustim na naslon Mejine stolice.

„Volim tvoje duge linije i dužinu tvojih udova”, kaže dok mi pomera ruku napred kako bi mi težina bila na njoj dok

balansiram iznad Mej. Njegovi prsti šire moje, odvajaju mali prst od ostalih. Ruka mu se zadržava na tren, a onda se odmiče kako bi pogledao svoju kompoziciju. Zadovoljan, daje nam cigare. „A sada, Biseru, nagni se prema Mej kao da si upravo zapalila cigaru sa vrha njene.“

Radim kako mi je rečeno. On se pomera još jednom ka nama kako bi pomerio viticu sa obraza Mej i nagnuo joj bradu kako bi svetlo igralo na njenim jagodicama. Možda sam ja ta koju Z.G. voli da slika i dodiruje – a to deluje tako zabranjeno – ali lice Mej prodaje sve od šibica do karburatora.

Z.G. staje iza štafelaja. Ne voli da govorimo ili se pomeramo dok slika, ali nas zabavlja time što pušta muziku na fonografu i priča nam o ovome ili onome.

„Biseru, da li smo ovde da zarađujemo novac ili se zabavljamo?“ Ne čeka da odgovorim. I ne želi odgovor. „Da li da ukaljamo ili poboljšamo svoju reputaciju? Ja kažem ni zbog jednog, ni zbog drugog. Mi radimo nešto treće. Šangaj je središte lepote i savremenosti. Bogat Kinez ili Kineskinja mogu da kupe šta god vide na nekom od naših kalendara. Oni koji imaju manje novaca mogu da teže da imaju te stvari. A siromašni? Oni mogu samo da sanjaju.“

„Lu Hsjun misli drugačije“, kaže Mej.

Uzdahnula sam nestrpljivo. Svi se dive Lu Hsjunu, velikom piscu koji je umro prošle godine, ali to ne znači da Mej treba da priča o njemu dok poziramo. Ćutim i ostajem u svojoj pozi.

„Hteo je da Kina bude savremena“, nastavlja Mej. „Hteo je da se otarasimo tih lo fan i njihovog uticaja. Bio je kritičan prema lepim devojkama.“

„Znam, znam“, odgovara Z.G. ravnim tonom, a ja sam iznenađena znanjem svoje sestre. Ona nije neko ko voli da čita; nikada to nije bila. Mora da pokušava da ostavi utisak na Z.G. i uspeva u tome. „Bio sam tamo te noći kada je držao taj govor. Smejala bi se, Mej. I ti, Biseru. Držao je kalendar na kojem ste bile baš vas dve.“

„Koji?“ pitam, prekidajući ćutanje.

„Nisam ga ja naslikao, ali je prikazivao vas dve kako plešete tango. Biseru, ti si spustila Mej nazad. Bilo je vrlo...“

„Sećam se toga! Mama je bila tako uznemirena kada ga je videla. Sećaš se, Biseru?“

Još kako se sećam. Mama je dobila poster iz prodavnice u ulici Nanking gde kupuje uloške za mesečnu posetu male crvene sestre. Plakala je i klela i vikala da sramotimo ime porodice Čin time što izgledamo i ponašamo se kao beloruske plesačice koje plaćaju za ples. Pokušale smo da objasnimo da kalendari sa slikama lepih-devojaka zapravo izražavaju poštovanje dece prema roditeljima i tradicionalne vrednosti. Daju se povodom kineske i zapadnjačke Nove godine kao motivi, specijalne reklame ili pokloni omiljenim mušterijama. Iz tih dobrih domova potom stižu do uličnih prodavaca koji ih prodaju za par bakarnih novčića siromašnima. Rekle smo mami da je kalendar najbitnija stvar u životu svakog Kineza, iako same nismo verovala u to. Bilo bogati ili siromašni, ljudi upravljaju život prema suncu, mesecu, zvezdama i, u Šangaju, prema podizanju i spuštanju Vangpua. Odbijaju da uđu u posao, odrede datum venčanja ili zasade usev, a da se ne posavetuju o pogodnim danima po feng šuiju. Sve se to može naći na marginama većine kalendara lepih-devojaka, zbog čega služe kao godišnja izdanja koja sadrže sve dobro ili potencijalno loše u godini koja sledi. U isto vreme, oni su jeftini ukrasi i za najjadniji dom.

„Činimo život ljudi lepšim“, objašnjavala je Mej mami. „Zbog toga se i zovemo lepe-devojke.“ Ali mama se smirila tek kada je Mej naglasila da je to reklama za ulje od jetre bakalara. „Čuvamo zdravlje dece“, rekla je Mej. „Trebalo bi da si ponosna na nas!“

Na kraju je mama okačila kalendar u kuhinji pored telefona kako bi mogla da na našim izloženim, bledim rukama i nogama piše bitne brojeve trgovaca sojinim mlekom, električara, gospođe Garnet i datume rođenja svih naših slugu. Ipak, nakon ovog incidenta pazile smo koje postere donosimo kući i brinule smo se koje li će dobiti od trgovaca u komšiluku.

„Lu Hsjun je rekao da su postereri za kalendare izopačeni i odvrtni“, nadovezuje se Mej, jedva pomerajući usne kako bi zadržala osmeh na mestu. „Rekao je da su žene koje poziraju za njih bolesne. Rekao je da ta vrsta bolesti ne potiče od društva.“

„Dolazi od slikara”, završava Z.G. umesto nje. „Smatrao je da je ono što radim dekadentno i da neće pomoći revoluciji. Ali reci mi, mala Mej, kako će se revolucija desiti bez nas? Ne odgovaraj. Samo sedi i čuti. U suprotnom ćemo biti ovde cele noći.“

Zahvalna sam na tišini. U danima pre Republike već bih bila poslata na neviđeno u dom svog muža u crvenoj lakiranoj nosiljci. Do sada bih rodila nekoliko dece, sinova, nadam se. Ali rođena sam 1916, četvrte godine Republike. Povezivanje stopala je zabranjeno i život žena se promenio. Ljudi u Šangaju sada smatraju dogovorene brakove nazadnim. Svi žele da se venčaju iz ljubavi. U međuvremenu, verujemo u slobodnu ljubav. Nije da sam volela slobodno. Nisam uopšte nekoga volela na taj način, ali bih da mi je Z.G. to tražio.

Namestio me tako da mi lice bude pod određenim uglom u odnosu na lice Mej, ali je hteo da gledam u njega. Ja držim svoj stav, zurim u njega i maštam o našoj zajedničkoj budućnosti. Slobodna ljubav je jedno, ali ja bih da se venčamo. Svake noći dok slika prisećam se sjajnih svečanosti na kojima sam bila i zamišljam venčanje koje će moj otac da priredi za Z.G. i mene.

Malo pre deset sati čujemo uličnog prodavca vonton supe kako uzvikuje: „Vruća supa da vas oznoji, ohladi kožu i večer!“

Z.G. drži četku u vazduhu, pretvara se da razmišlja gde sada da nanese boju, a gleda koja će od nas dve prva da se pomeri.

Kada je vonton prodavac bio tik ispod prozora, Mej skoči i zaciča: „Ne mogu više da čekam!“ Trči do prozora, dovikuje dole našu uobičajenu porudžbinu, a onda spušta činiju prikachu za uže koje smo napravili od nekoliko pari naših svilenih čarapa. Vonton prodavac gore šalje činiju za činijom supe koju jedemo sa uživanjem. Potom se vraćamo na mesta i nastavljamo sa radom.

Nedugo posle ponoći Z.G. spušta četku. „Završili smo za večeras”, kaže. „Radiću na pozadini dok mi ne budete ponovo pozirale. A sada izlazimo!“

Dok se on presvlači u odelo sa tankim štraftama, stavlja kravatu i šesir širokog oboda, Mej i ja se protežemo da izbacimo ukočenost iz tela. Popravljamo šminku i češljamo kosu. A onda smo ponovo napolju, nas troje ruku pod ruku, smejemo se i

šetamo niz ulicu dok prodavci hrane uzvikuju koje specijalitete nude.

„Vrele ginko semenke, ruke da opečete. Svaka raspucana! Svaka velika!“

„Dinstane šljive poprskane prahom slatkog korena. Ah, slatko! Samo deset bakarnih po paketu!“

Prolazimo pored piljara sa lubenicama na skoro svakom ćošku, svaki uzvikuje pohvale svojim proizvodima, svaki obećava najbolje, najslađe, najsočnije, najhladnije lubenice u gradu. Ma koliko da nas prodavci lubenica mame, mi ih ignoriramo. Previše njih pokušava da učini lubenice težim tako što im ušpricava vodu iz reke ili jednog od zaliva. Čak i jedan jedini zalogaj bi mogao da uzrokuje dizenteriju, tifus ili koleru.

Stižemo u Kazanovu gde će nam se prijatelji kasnije pridružiti. Mej i mene prepoznaju kao lepe-devojke i vode nas do dobrog stola blizu podijuma za ples. Naručujemo šampanjac i Z.G. me poziva na ples. Volim način na koji me drži dok se vrtimo preko podijuma. Nakon par pesama bacam pogled na naš sto i vidim Mej kako sedi sama.

„Možda bi trebalo da plešeš sa mojom sestrom“, kažem.

„Ako želiš“, odgovara.

Vrtimo se natrag ka stolu. Z.G. uzima Mej za ruku. Orkestar počinje da svira sporu melodiju. Mej mu naslanja glavu na grudi kao da osluškuje otkucaje srca. Z.G. je graciozno vodi između ostalih parova. Jednom mi je ulovio pogled i nasmejao se. Misli su mi tako devojačke: naša prva bračna noć, naš bračni život, deca koju ćemo imati.

Odjednom osećam poljubac na obrazu i dižem glavu da ugledam drugaricu iz škole, Betsi Hael. „Da li dugo čekaš?“

„Tek što smo stigli. Sedi. Gde je konobar? Biće nam potrebno još šampanjca. Jesi li već jela?“

Betsi i ja sedimo rame uz rame, kuckamo se čašama i pijucamo naš šampanjac. Betsi je Amerikanka. Otac joj radi za ministarstvo inostranih poslova. Sviđaju mi se njena majka i otac zato što se ja njima sviđam i ne pokušavaju da spreče Betsi da se druži sa Kinezima kao što to radi toliko drugih roditelja stranaca. Betsi i ja smo se upoznale u misiji metodista, gde je

poslata da pomaže paganima, a ja da naučim zapadnjački način života. Jesmo li najbolje drugarice? Ne baš. Mej mi je najbolja drugarica. Betsi je na dalekom drugom mestu.

„Izgledaš lepo večeras”, kažem. „Sviđa mi se tvoja haljina.“

„I treba! Pomogla si mi da je kupim. Izgledala bih kao stara krava da nije tebe.“

Betsi je pomalo bucfasta i opterećena je majkom koja je jedna od onih praktičnih američkih majki što ne znaju skoro ništa o modi, tako da sam odvela Betsi do krojačice da joj napravi neku pristojnu odeću. Večeras izgleda baš lepo tako umotana u ružičast saten sa brošem od dijamanta i safira prikacnim iznad leve dojke. Plave lokne joj padaju slobodno preko pegavih ramena.

„Vidi kako su slatki”, kaže i pokazuje glavom ka Z.G. i Mej.

Gledamo ih kako plešu dok ogovaramo prijatelje iz škole. Kada se pesma završila, Z.G. i Mej se vraćaju za sto. Srećan je što je večeras u društvu tri žene i čini ono što je ispravno time što pleše sa svakom od nas. Malo pre jedan sat stiže Tomi Hu. Mej su se obrazi usijali od vreline kada ga je ugledala. Mama je igrala ma-džong sa njegovom majkom godinama i oduvek su se nadali spajanju naših porodica. Mama će se oduševiti kada čuje za ovaj susret.

U dva ujutro izlećemo nazad na ulicu. Juli je mesec, vrelo je i vlažno. Svi su i dalje budni, čak i deca i stari. Vreme je da se nešto prezalogaji.

„Hoćeš li da pođeš sa nama?” pitam Betsi.

„Ne znam. Gde idete?”

Svi gledamo u Z.G. Pominje kafe u francuskoj koncesiji poznat kao mesto u kome se okupljaju intelektualci, umetnici i komunisti.

Betsi ne okleva. „Idemo onda. Hajde da uzmemo tatina kola.“

Šangaj koji volim je fluidno mesto u kojem se druže najzanimljiviji ljudi. Nekim danima me Betsi vodi na američku kafu, tost i puter; ponekad ja vodim Betsi u sokake na hsiao či – male zalogaje, knedle od lepljivog pirinča umotane u listove trske ili kolače napravljene od latica kajsije i šećera. Betsi je avanturistički raspoložena kada je sa mnom; jednom mi je

pravila društvo i pošla u Stari kineski grad da kupi jeftine poklone za praznike. Ponekad sam nervozna u vezi sa ulaskom u parkove u međunarodnom naselju koji su do moje desete bili zabranjeni Kinezima, osim dadiljama sa stranom decom ili baštovanima koji su se brinuli o terenu. Ali nikada nisam uplašena ili nervozna kada sam sa Betsi koja je ulazila u te parkove celog svog života.

Kafe je pun dima i taman, ali mi se ne osećamo kao da nam tu nije mesto ovako lepo obučenima. Pridružujemo se grupi prijatelja Z.G. Tomi i Mej guraju stolice podalje od našeg stola kako bi mogli da razgovaraju u miru i izbegnu žučnu raspravu o tome ko „poseduje“ naš grad – Britanci, Amerikanci, Francuzi ili Japanci? Mi smo mnogobrojniji od stranaca, čak i u međunarodnom naselju, a opet nemamo nikakva prava. Mej i ja ne brinemo o stvarima kao što su te da li možemo da svedočimo na sudu protiv stranaca ili hoće li nas pustiti u neki od svojih klubova, ali Betsi dolazi iz drugog sveta.

„Do kraja godine“, kaže, očiju bistrih i bez uzbuđenja, „više od dvadeset hiljada leševa će biti pokupljeno sa ulica međunarodnog naselja. Mi prelazimo preko tih tela svaki dan, ali ne vidim da iko od vas išta radi po tom pitanju.“

Betsi veruje u potrebu za promenom. Pitanje koje bi se, pretpostavljam, moglo postaviti jeste zašto onda toleriše Mej i mene kada tako očigledno i namerno ignorišemo ono što se dešava oko nas?

„Pitaš li da li volimo našu zemlju?“ pita je Z.G. „Postoje dve vrste ljubavi, zar ne? Ai kuo je ljubav koju osećamo prema našoj zemlji i ljudima. Ai jen je ono što mogu da osetim prema ljubavnicima. Jedna je patriotska, druga je romantična.“ Gleda u mene i ja crvenim. „Zar ne možemo imati obe?“

Napuštamo kafe skoro u pet ujutro. Betsi nam maše, ulazi u očeva kola i odvoze je. Mi kažemo laku noć – ili dobro jutro – Z.G. i Tomiju i dozivamo rikšu. Ponovo menjamo rikše na granici između francuske koncesije i međunarodnog naselja, a onda čangrljamo niz kaldrmu ostatak puta do kuće.

Grad, poput velikog mora, nikada ne spava. Noć uzmiče poput oseke i sada sledi jutro, a sa njim i drugačiji ritmovi. Muškarci zaduženi za noćnu nuždu guraju svoja kolica niz uske

ulice, uzvikujući: „Ispraznite noćne posude! Evo ga čovek za noćnu nuždu! Ispraznite svoje noćne posude!“ Šangaj je možda među prvim gradovima sa električnom strujom, gasom, telefonima i tekućom vodom, ali zaostajemo u otklanjanju otpada. Ipak, zemljoradnici širom zemlje plaćaju vrhunske cene za našu noćnu nuždu, jer je poznato da je bogata zahvaljujući našoj ishrani. Nakon ljudi što odnose noćnu nuždu stižu jutarnji prodavci hrane sa kašama napravljenim od semenja Jobovih suza, jezgra kajsijsa i zrna lotosa, njihovim na pari kuvanim kolačima od pirinča sa divljom ružom i belim šećerom i jajima kuvanim u lišću čaja i sa pet začina.

Stižemo kući i plaćamo momku koji vuče rikšu. Podižemo rezu kapije i idemo stazom do ulaznih vrata. Vлага noći pojačava miris cveća, grmlja i drveća, opija nas jasminom, magnolijom i patuljastim borovima koje naš baštovan uzgaja. Penjemo se kamenim stepenicama i prolazimo ispod izrezbarenog drvenog zaklona koji sprečava zle duhove da uđu u kuću – u znak poštovanja prema maminom sujeverju. Potpetice nam glasno udaraju u parket na ulazu. U salonu sa leve strane je upaljeno svetlo. Tata je budan i čeka nas.

„Sedite i ne govorite”, kaže i pokazuje nam na divan tačno preko puta njega.

Uradila sam kako je rekao, a onda prekrstila ruke u krilu i noge na člancima. Ako smo u nevolji, biće od pomoći da izgledam skromno. Zabrinut izraz koji je imao ovih proteklih nekoliko nedelja se pretvorio u nešto kruto i nepokretno. Reči koje je potom izgovorio zauvek će mi promeniti život.

„Ugovorio sam brakove za vas dve”, kaže. „Svečanost će se obaviti prekosutra.“

